

KERTINĖ PARAŠTĖ

Maironio pergalė — tautos pergalė

Kaip galinga giesmė, Maironio jubiliejus 1987-ais metais nuaidėjo jo giminės kalvomis ir kloniais. Tauta taip spontaniškai ir jausmingai išpažino meilę savo dainiui, kad net ir už jūrų-marių gali pajusti to išpažinimo šilumą.

Tačiau Maironio jubiliejus yra ne tik tautos meilės giesmė — tai ir drama, ir sudėtinga šarada. Pažvelkim atgal į 1987 m. spalio 31 d. *Literatūroje ir mene* aprašytą poeto iškilmingą minėjimą Valstybiniame dramos teatre. Sceną dominuoja Maironio portretas, po juo prezidiumas: kultūrininkai, partijos pareigūnai, svečiai iš Maskvos ir kitur, net dvasiškiai. Prezidiume tie, kurie stengėsi Maironį išlaikyti gyvą, ir atstovai santarkos, kuri ji dardė ir marino.

„Keičiasi gyvenimas“, kalbėjo rašytojų sąjungos pirmininkas Maldonis. „Ir šiandien mes jo posmais galime kalbėti apie visus esminius savo nacionalinės būties klausimus“. Nuosirdūs ir pakilūs, bet ne visai tikslūs žodžiai. Tauta niekad nebuvo nustojusi Maironio posmais kalbėti apie savo esminius klausimus. „Lietuva brangi“ jau seniai yra ne oficialus Lietuvos himnas. Leidimas iš viršaus atverė Maironiu kelią į laikraščių ir knygų puslapius; kelio į lietuvių širdis partiniai viršininkai niekad nesugebėjo užverti. O „gyvenimas keičiasi“ ne todėl, kad aplinkybių spūrimas, jį nusprendžia pakeisti tas ar kitas valdovas, bet todėl, kad tie valdovai negali ignoruoti tautos giliausio jausmų. Todėl, kad Maironio žodžiais: „Tauta tai nėra savastis / Karaliu! Josios ateitis, / Ir jos valdžia, ir jos likimas / Tur prigulėt nuo jos žmonių!“

Iškilmingame minėjime pasakytos kalbos buvo palyginti laisvos nuo įprastinio žargono ir derinosi su Maironio dvasia. Kiekvieną nutylėjimą ar neišsakymą nušvietė ir praplėtė citatos iš poeto raštų. Kiekvienas Maironio žodis, postmas smigo į pačią imperijos širdį, atmetė konclagerių visatą, statė kitokį pasaulį: „Aplinkui jau žydi visur atgimimas, / Išpančiotos tautos gyvuoja laisvai, / Ir Lietuvai lemtas ne kitas likimas, / Ir Lietuvai laisvės nušvis rytmečiai!“

Minėjime buvo įdomiai pasidalyta vaidmenimis. Pasakyt

dalelę tiesos apie „tarybinį“ Maironio žalojimą buvo paskirta TSRS Rašytojų sąjungos atstovui Levui Ozerovui. Iš jo lūpų nuskambėjo ištrauka iš kadais „neklaidingo autoriteto“ Surkovo redaguotos *Trumpos literatūrinės enciklopedijos*, kurioje Maironis smerkiamas kaip „buržuazijos idealizuotojas“. Ozerovas pasakojo apie Maironio raštų išėmimą ir apie tai, kaip atidengiant Gedimino Jokūbonio paminklą poetui Kaune, iškilmingai dalyviams buvo užtaupytos burnos. Ozerovo žodžiai nušvietė šiurpų kultūrinę koloniją paverstos Lietuvos oficialiojo elito bejėgiškumą. Net ir Maironį nuosirdžiai mylėjusieji lietuviai komunistai tada nieko negalėjo padaryti. Tada, ir ateinančiais dešimtmečiais, protestavo lietuvių pogrindis, savilaida, savarankiškai galvojanči tauta.

Ozerovas — neabejotinas lietuvių literatūros bičiulis. Bet būtų buvę dar įspūdingiau, jeigu jis, kaip rusas, būtų pats pasakęs tai, ką pareiškė literatūros istorikė Vanda Zaborskaitė: „Idealus pasaulio būvis poetui — laisvų tautų bendrija, į kurią veda objektyvus istorinės pažangos dėsnis... Užtat tautų pavergimas yra nusikaltimas prieš švenciausias teisybes ir tiesas, ir bausmę už jį neša pati istorinio proceso eiga“.

Todėl taip atgyvenusi, tokia tolimą praeitimi minėjime padvelkė Maldonio pacituota Kosto Korsako mintis, jog „mūsų marksistinis literatūros mokslas ir kritika jau atliko pagrindinį darbą, įvertinant Maironio literatūrinį palikimą, išryškinant jo būdinguosius idėjinius tematinius ir meninius bruožus, atskleidžiant jų vidinius prieštaravimus ir kartu objektyviai reikšmę bei išliekamąją vertę“. Nejaugi. Jau pats žodis „klasikas“ reiškia, kad jo neįmanoma išprausti į jokią dėžutę. Jokia, marksistinė ar nemarksistinė, pasaulėžiūra ar literatūrinė mokykla negali iš savo ribotos perspektyvos pilnai įvertinti, išryškinti ar „objektyviai“ išaiškinti klasiką Maironį. Tai ypač išdėmėtina marksistinei-lenininei kritikai, kurios totalistinės pretenzijos taip liūdnei supliuško per pastaruosius dešimtmečius. Ironiškai skamba tos kritikos atstovų postragavimai apie Mai-

Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918 - 1940 m.

BALYS RAUGAS

Vytenis Statkus. Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918 - 1940 m. Chicago: Vydūno Jaunimo fondas, 1986. Spausdino Morkūno spaustuve Chicagoje. 1040 psl. Kaina — 27 dol. Gaunama „Drauge“.

Įvadinės mintys

Žinia apie Vytenio Statkaus Lietuvos ginkluotųjų pajėgų išspausdinimą *Kario* žurnale pasiekė Lietuvos kariuomenės šventėje, kai Lapkričio 23-osios minėjime, su didžia pagarba lenkdamai galvas Lietuvos laisvės kariams bei jų krauju apšlakstytiems žygiams dėl Lietuvos laisvės, apmąstė mūsų tautos kovomis perpintus istorinius vingius, kuriuose lietuviui buvo lemta kančia ir krauju laistomas grumtynės dėl Lietuvos laisvės. Praeitį jungdami su dabartimi, esame įtikinti, kad 1918 metais ne svetimieji daugel metų kankintą bei marintą tautą prikėlė laisvė: Vasario 16-oji buvo pačios tautos valios ryžtingas aktas gyventi laisvėje ir laisvų tautų bendruomenėje kurti medžiagines bei kultūrinės vertybes. Kariuomenės šventė — Lapkričio 23-oji — byloja, kad iš Nepriklausomybės kovų apkasų ugnimi liepsnojančio ryto salvių tebeaidi priminimas, jog tas laisvės nevertas, kas negina jos, o už tėvynę žuvusiųjų paskutinė aimana į mūsų širdis tebekužda,

* Šios knygos sutiktuvas buvo surengtos 1987 m. gruodžio mėn. 13 d. Balzeko Lietuvos kultūros muziejuje, Chicagoje. Knyga aptarė *Kario* redaktorius Balys Raugas, kurio kalba čia spausdiname.

ronio „vidinius prieštaravimus“ ar „buržuazinio ribotumo barjerą“, kai jų pačių santvarką ir ideologiją šiandien plėšo daug gilesni prieštaravimai!

Be to, Valstybiname dramos teatre buvo paminėtas ne visas Maironis. Juk jis ir religinis poetas! Ši svarbi jo kūrybos dimensija minėjime liko beveik nepaliekta. Tik Sigitas Geda bendrais žodžiais aptarė tą Maironio kūrybos požūrį — jo sugėbimą ištrūkti iš „ikinumo stichijos“, amžinybės dvelkimą jo poezijoje. Tačiau žodis „religija“ taip ir nebuvo ištartas. Prezidiume buvo atstovaujama ir tarybiniam „tabu“.

Pilnutinį Maironį pagerbė tauta, 1987 m. lapkričio 1 d. suruošusi spontanišką manifestaciją Kaune. Poeto paminklą ir jo gerbėjus iš šalutinių gatelių stebėjo milicijos ir saugumo daliniai. O Maironio paminklo lūpose tarinėjant švystelėjo šypsena, jo veide buvo beveik galima išskaityti mintį: „Ir jie galvojo, kad jie galės mane palaidoti ar iškreipti...“ jp

kad laisvė nėra privilegija, jog ji niekad svetimųjų nedovanojama be savanaudiško intereso, kad ją tenka kieta kova išsikovoti ir ją ginant labai dažnai gulama ir nežinomųjų karių kapus... Taigi štai 1987 m. Lapkričio 23-ąją, t.y. ryžto gyventi laisvėje dieną, paliekame su prasminga, vertinga ir šviežia žyme: Vytenio Statkaus daugelio metų kruopštaus darbo mūsų tautai ir Lietuvos valstybės istorijai dovana — 1040 puslapių *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918 - 1940 m.*

Apie knygos autorių

Asmeniškai mano pažintis su knygos *Lietuvos ginkluotos pajėgos* autoriumi yra nesena: prieš trejetą metų perėmęs *Kario* redaktoriaus, buvusio priverstas dailininko bendradarbio, galinčių papildyti šio žurnalo prarėmusius rašančiųjų kadrus. Tarp iliejusių, kaip sakoma, naujo, gaivesnio kraujo, bendradarbių gretas įsijungė ir Vytenis Statkus. Žinojau jį buvusį PLP karo mokyklos atsargos karininkų-aspirantų absolventą, t.y. atsargos jaunesnį leitenantą, žinojau jį rašiusį *Kariui* jau Nepriklausomybės metais, o dabar su pasigėrėjimu ir pasididžiavimu galiau pasidžiaugti jo įnašu *Kariui*, kai jis jau trečiuosius metus sažininau, kruopščiai kiekvieną mėnesį pateikia iš Amerikos ginkluotųjų pajėgų pagrindinių keturių ginklo rūšių žurnalų *Kario* karinių žinių skyriui straipsnius. Pagyrimo žodžiai atėjo iš dviejų tėvynainių, *Kario* skaitytojų — JAV karo aviacijos pulkininko leitenanto Skučo ir JAV marinarų korpo kapitono Raugo. Abu jie pareiškė, kad karinių žinių skyriumi *Karys* gali lygintis su tos rūšies amerikiečių žurnalais.

Irikiuojant šią knygą į karinę literatūrą

Kai prieš porą metų patyriau apie Vytenio Statkaus ruošiamą knygą, nesuabejojau nei jo kvalifikacijom, nei sugebėjimu. Kaip minėjau, jis savo rašinius *Kariui* įtikinančiai įrodė savo išraiškų būdą kalbėti raštu, kaip sakoma, iš esmės ir „ad rem“. Tai nedvi prasmėms rodo ir ši knyga. Tik tenka apgailestauti, kad šitokios knygos nesusilaukėm anksteliau, lyg ir klausiant, kodėl šiam darbui nesiryžo tie, kurių, kaip sakoma, buvo „duona kasdieninė“. Atsakyti nelengva. Gal tam buvo tokia pati priežastis, kaip ir su daugeliu mūsų darbų, vykdomų išsvijojimo sąlygomis: vienus specialistus išjungė amžius ir mirtis, kitus fizinis išsekimas dėl duonos kasdieninės pristabdė, o gal vieniems didžiųjų kliūtimi buvo neturėjimas tiesiogiai prieinamų dokumentacijos šaltinių: jie liko Lietuvoje okupanto sunaikinimui. O ir laisvės metais Lietuvos kariuomenės štabe tik 1936 metais buvo įsteigtas archyvas, prie kurio prieiti buvo nelengva: jis tebuvo tik tarnybiniams reikalams. Net ir nedidelės paslapties leidini „Lietuvos karininkų metraštinis“ *Kariui* laimingu būdu tik dabar pavyko pripuolamai gauti. O jis labai reikalingas, ypač atsiminimų spausdinime, saugojant tekstus nuo klaidų ar melo.



Knygos autorius Vytenis Statkus kalba per „Lietuvos ginkluotųjų pajėgų 1918-1940 m.“ sutiktuvas 1987 m. gruodžio mėn. 13 d. Balzeko Lietuvos kultūros muziejuje, Chicagoje.

Nuotrauka Jono Tamulatičia

Labai gražiai ir teisingai šios knygos autorius LKVS „Ramošė“ suvažiavime (1986.V.30), užsimindamas savo jau spausdintą atiduotą knygą, atsargiai ir kukliais žodžiais išsitarė, jog pajutęs reikalo būtinumą, kai jau nebėra tų, kurie formaliai būtų kompetentingi tokio darbo imtis, jis ryžėsis šį didžios svarbos uždavinį įvykdyti, sukaupdamas plačiai pabirusią rašytinę medžiagą bei pasitelkdamas gausų būrį talkininkų, galinčių teikti faktus bei liudyti raštų įvykių raidą, susijusių su Lietuvos kariuomene. Tokių bendradarbių sąrašą jis pateikia savo knygos pradžioje. Bendradarbių yra visos pusšimtis. Tai įvairių laipsnių Lietuvos kariuomenės kariai, skelbę periodikoje atsiminimus, pateikę duomenis, o kai kurie jau

net išsvijoję gime, bet išsaugoję savo tėvų ar artimųjų medžiagą, susijusią su Lietuvos kariuomene. Tačiau autoriaus didysis ramstis yra periodikoje paskelbtos informacijos, siekianti net 1916-ųjų metų lietuvišką laikraštį, kurio betrupantys lapai stebėtinu būdu pateko į labai geras iškilias žurnalisto Broniaus Kviklio rankas, kurio paslaugumu autorius pasinaudojo. Savo pradžioje Vytenis Statkus neišsiskaičiuoja, kiek tokių šaltinių jam teko pasiekti, tačiau jų yra didi gausa. O su ta gausybe galime suprasti ir darbo dydį, berikiuojant tą medžiagą į knygos puslapius.

Tas sunkus, didžio idealizmo bei kantrybės reikalaujantis darbas jau atliktas. Juo pelnytai gali didžiulius autorius, įvykdęs pras-

mingą pareigą tėvynei, gražiai įamžindamas Lietuvos kariuomenės istorijoje. Dar daugiau: atgims Lietuva, atsikurs ir jos kariuomenė, kuri tikriausiai daug, oi, daug kuo iš šios knygos galės pasinaudoti, beorganizuodama ir berikiuodama savo gretas.

Čia rūpi paminėti idomų atvejį. 1985 m. gruodžio 12 d. gavau laišką, kuriame Vietnamo karo veteranas invalidas Ted Waring (Springfield, MO) rašo, jog, ruošdamasis daktaro laipsniui, rašo mokslinį darbą apie Pabaltijo valstybių kariuomenės prieš 1940 metus. Trūksta jam Lietuvos kariuomenės uniformų bei ženklų aprašymų ir brėžinių. Tuo reikalu jis kreipėsi į Lietuvos konsulus. Deja, ir ten tos informacijos nėra. Jis buvo nukreiptas į *Kario* redakciją. Bet ir *Karys* šitokios medžiagos nebuvo paskelbęs. Teko skubomis prašomą medžiagą paruošti, ir tas karo veteranas, padėkojęs *Kariui*, savo veikalui praturtino literatūrą apie Lietuvą. Vytenio Statkaus knygą bus pasigrožėtinu šaltiniu visiems, kurie imsis temų, susijusių su Lietuvos kariuomene.

Čia tūlas galetų ir pridurti, kad apie Lietuvos kariuomenę literatūros turime apščiui. Tiesa, žurnalas *Karys*, gimęs 1919 m. laisvės kovų apkaše, atgavintas 1950 metais, ir, aciu Dievui, vis nesiskusdamas savo sveikata, yra paskelbęs per savo 37 metų amžių išsvijoję šimtus tokio pobūdžio straipsnių. Pats *Karys* atskirais leidiniais į knygų rinką per tą laikotarpį yra išleides 31 knygą, iš kurių vien tik buvusio *Kario* redaktoriaus Zigmo Raulinaičio apie senosios Lietuvos kariuomenę bei žygius tik ką išėjo jau 13-oji knyga — „Lietuvos raitelių“ II dalis — *Kelias į sostą*. Lietuvos nepriklausomybės kovas liečiančius veikalus yra davę plk. Skirpa ir plk. Variakojis, tačiau ten tėra tik pulkų istorija. Stambūs veikalai Lietuvos kariuomenės temomis, apžvelgiantys Nepriklausomybės kovas, yra plk. lt. Kazio Ališausko *Kovas dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918 - 1920*, kurio pirmas tomas išleistas Chicagoje 1972 metais. To paties pavadinimo du tomas paruošė dr. A. Rukša, o išleido

(Nukelta į 2 psl.)



Pėstininkai žygyje — iš knygos „Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918-1940 m.“

Šiame numeryje:

Maironis okupuotoje Lietuvoje • Lietuvos ginkluotos pajėgos • Išsvijojimo teatro darbuotojų pasitarimas • Editos Nazaraitės eilėraščiai • Dailininko Audriaus Plioplio „Mintis“ • Kalėdos Italijoje • Nauji leidiniai

Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918-1940 m.

(Atkelta iš 1 psl.)

LKVS „Ramovės“ centro valdyba, kuri nuo 1986 metų yra atsakinga ir už *Kario* leidimą.

Istorinės reikšmės yra ir iškilusių Lietuvos kariuomenės karininkų atsiminimai: gen. K. Musteikio, plk. K. Žuko ir gen. St. Raštikio net keturių tomų atsiminimai, reikšmingi ne tik kariuomenės istorijai, bet ir Lietuvos valstybinės santvarkos bei jos politinių vingių sampratai, nors juose gausi asmeniškų pobūdžio priemaiša lyg ir pritemdo teisingą laiko tėkmės esmę.

Karys, šios rūšies medžiagos spausdinimą tęsdamas, jau dailosi leidėjo dr. Kazio Ėringio dokumentuoti studijai, per porą metų spausdinamai serijom *Karyje*. Tai didžios vertės ir kompetentingo autoriaus rašoma dokumentacija, ne tik apžvelgianti vadinamosios 16-sios lietuviškosios diviziono kovų kelius, bet, kaip išsklaidyti tos dokumentacijos pavadinimas sako, tikrai esanti „Lietuvos karių mirties sovietų gretų replėse“ istorija, o kartu ir atkirtis sovietiniams melams, susijusiems su Lietuvos kariuomene bei pačios lietuvių tautos naikinimo istorija.

Visa tai suminėjus, atrodo, kad tūlas galėtų išsitariti: taigi turime pakankamai tos rašytinės kariuomenės istorijos, kam gi daugiau jos ir bereikia, kai pinigų trūksta daugelio kitų svarbių darbų vykdymui. Del kariuomenės išlaikymo kaštų ir Nepriklausomybės metais pasigirdavo šūktelėjimų net iš tų, kurie valstybinėm stipendijom buvo išskopę ir aukštuosius mokslus, bet primirše, kad jei ne kariuomenė, tai nebūtų buvusių nei aukštųjų mokslo institucijų, nei tų stipendijų. Okupantui terūpi savieji interesai. Lietuvis karys nuoga krūtine ir alkanas apgynė Vasario 16-sios aktą, ir Lietuva galėjo išugdyti per porą dešimtmečių naują, šviesų, sąmoningą lietuvių Lietuvos Nepriklausomybės metais sukrauto kapitalo išteklius tebėra gyvas okupaciją kenčiantis ir išviejios laisvėje gyvenantis tėvynainis. Už tą laisvės šviesų metų padėką priklauso Lietuvos kariuomenei, užsipelniusiai ir istorijos dėmesiui. Šitokią veiklą dabar turime.

Pasklaidykime knygos puslapius

Kondensuota Lietuvos geopolitinės padėties apžvalga autorius Vytenis Statkus pristato skaitytojui Lietuvos teritoriją, įterpdamas vaizdą prof. Kazio Pakšto išsireiškima: Lietuva yra šalis, kurioje pavojinga gyventi (p. 13). Lakoniškai užsiminis po I pasaulinio karo Lietuvos kaimynų pesimistines nuotaikas, pabrėžtinai teigia, kad „tuo tarpu lietuvių tautoje kilo didžiulis pasiryžimas svetimųjų atsikratyti“ (p. 13), nors, jei nebūtų greit susiorganizavusi kariuomenė, tai „1918 metų Vasario 16-sios aktas



Automatinis prieštankinis pabūklas „Oerlikon“.

būtų likęs tik mažai kieno beatsimenama mažos tautos deklaracija, užsilikusi kuriame nors dulkėtame archyve“ (*ten pat*). Aptaręs Nepriklausomybės laikotarpį, išsitaria, jog 1940 metais ginkluotą pajėgų nepanaudojimas tebuvo grynai politinis sprendimas. Autorius šioje knygoje ryžosi pavaizduoti tik Lietuvos ginkluotą pajėgų struktūrą bei jos plėtotę. O tai, kaip vėliau pamatysime, jam tikrai pavyko.

Tūlas gal pasigės nors trumpos užuominos apie paskutiniuosius to meto vyriausybės svarstymus prezidentūroje, kur svarbų vaidmenį vaidino kariuomenės vadovybės asmenys. Pasipriešinimo beprasmiškumą įtaigavo braves kariuomenės vadas ir krašto apsaugos ministras gen. Kazys Musteikis ir žemės ūkio ministras Juozas Audėnas pasisakė už pasipriešinimą bolševikinei invazijai, skelbdami ryžą gyventi laisvėje. O kokia buvo tautos valia, ilgai nelaukus paaiškėjo: 1941 metų birželio 23-osios sukilimas visam pasauliui įtikinančiai įrodė, jog tautoje buvo ne kapituliacijos nuotaika ultimatumą priimant, bet ryžtas laisvę ginti. Sukilimas skelbė, kad Lietuva ne savanoriškai jungėsi į sovietinį pragara, o karo pabaigoje partizanų kovos, nusitęsios per visą dešimtmetį, herojiškai liudijo tautos valią, kad geriau mirti negu vergauti. Šitokių tragizmų persunktų anų įvykių realiame fone skaitytojas tikriausiai pasigės ir tų trijų valstybininkų, skelbusių kovos už laisvę šūkį, nuotraukų. Šitoks įtarpas tikriausiai nebūtų pažėdęs knygos paskirties – surinkti ir istorijai palikti informacija apie Nepriklausomos Lietuvos kariuomenę. Priešingai: būtų parūškinta, kad anas „politinis“ nu-

tarimas atidarė vartus į Lietuvos karių mirtį sovietų gretų replėse, kaip šiuo metu tą temą *Karyje* plėtoja dr. Kazys Ėringis.

Knygoje dokumentais paremta informacija pradeda senosios Lietuvos laikotarpiu, konsepektiškai prabėgama, sumininant kai kuriuos ryškesnius karinius žygius, užkliudoma Lietuvos nykimo laikai, Napoleono žygio per Europą dalis, jam stabelėjus Lietuvoje, ir to laiko suformuoti lietuvių kariški daliniai, o išsamiau paryškina carinės okupacijos pabaigoje lietuvių karių pastangos grįžti į atsiurčiančią Lietuvą. Labai vaizdžiai ir, atrodo, išsamiai registruoti I pasaulinio karo pabaigoje susiformavę lietuvių kariniai daliniai įvairiuose Rusijos miestuose ir kitur. Aprašymai paremti plačia dokumentacija, sugraibstyta iš įvairių šaltinių. Iš gana gausių iliustracijų kai kurios nuotraukos skaitytoją veikia iki širdies gelmių. Pavyzdžiui, Sibiro lietuvių bataliono vėliava su Vyčio ženklu. Aprašyme šūrpas supurto skaitant, kaip sužvėrėje bolševikai penkis karininkus ir tris kareivius, nuogai išrengtus, pusnyje sukapojo kardais...

Lietuvos kariuomenės kūrimosi laikotarpis aprašytas remiantis plk. ltn. Sližio studija „Mūsų kūrimosi pirmosios dienos“. Studija buvo paskelbta 1918 metų pabaigoje *Mūsų žinyno* Nr. 11-12. Iš jos patiriame, kad jau 1916 metais pasirodė šapirografuotas laikraštėlis *Aidas*, 16 puslapių, paskelbęs, kad „Lietuvos liuovėliava su stovinti už vartų“. O 1917 metais spalio mėn. 4 d. *Lietuvos aidas* jau užsimena ir apie būsimas Lietuvos pajėgas. Tos pirmosios žinutės ir buvo pirmieji šaukliai carinėje armijoje tarnaujantiems lietuviams ruošti grįžti į gimtąją kraštą ir stoti į savąją kariuomenę. Tai buvo pirmieji žingsniai į Lapkričio 23-osios įsakymą.

Taigi, nors 1918 m. lapkričio 23 d. yra laikoma Lietuvos kariuomenės įkūrimo data, tačiau, kaip matome, kariuomenės organizavimo darbas prasidėjo anksčiau, nereikšmingais, tačiau lietuvių širdį pagauančiais šūktelėjimais. Ir šiuo klausimu autoriui pavyko sulesioti prasmingu duomenų, logiškai vedusių į Lapkričio 23-osios įsakymą.

Kai grįžė iš Rusijos kariai pradėjo Vilniuje registruotis, tuoj prasidėjo ir darbas, sudarant komisijas, skiriančias pareigūnus. Visa tai buvo skelbiama *Lietuvos aide*. Iš skelbimų autorius ir sudarė nuoseklią kariuomenės steigimosi eiga: keteto karininkų registracija ir tarnybos pradžia 1918 m. lapkričio 10 d., lapkričio 11 d. jau sudaryta Apsaugos ministerija. Registracijai vykstant kasdien, lapkričio 15 dieną užpajamuota pirmoji piniginė auka, atėjusi iš lietuvių karių sąjungos Suomijoje – 250 markių Lietuvos kariuomenės reikalams.

Pulkų aprašymai kondensuoti. Autorius nesileido į pulkų kovų aprašymus, o tik registravo žygius datomis, pažymėdamas ryškesnius įvykius, neužslopindamas kovų ryžtingo kelio, vedusio į laimėjimus, apgynusius Vasario 16-sios aktą. Surašyti žuvusiųjų skaičiai, suzeistieji, Vyčio kryžiumi apdovanojimai, surašyti vadai bei jų pasikeitimo datos. Iš aprašymų aiškiai matyti pulkų augimas, kai kurių išformavimas ir atkūrimas. Paskelbta net kintamoji pulkų dislokacija. Iš pradžių pulkus jungė brigados, vėliau pereita į divizionus. Iš pridėtųjų lentelių matyti kariuomenės augimas, kuris kovų pabaigoje buvo pasiekęs (1920 m. pabaigoje) aukščiausią skaičių: karininkų būta 710, o kareivių – 24.699. Ginklu tuo metu buvo: kulkosvaizdžių – 405, šautuvų – 22.908.

Remdamasis Lietuvos kariuomenės statutais, autorius nušviečia Lietuvos kariuomenės tvarkymosi sistemą. Be gausių organizacinių lentelių, išspausdintos ginklų duomenų lentelės: ginklo svoris, balistiniai duomenys, greitošauda per minutę, tikrosios ugnies atstumas ir kt. Beskaitant dingtelį mintis: jeigu šiandien būtų lemta atsikurti Lietuvos kariuomenei, šis Vytenio Statkaus veikalas taptų pirmuoju kelrodžiu į karinę organizaciją. *Pėstiniai* skirta 62 puslapiai.

Artillerijos kūrimosi istorija irgi detali. Artilerija buvo pradėta organizuoti 1919.1.1 įsakymu, o pirmosios dvi patrankos nupirktos iš vokiečių sausio 6 d. Artillerijai skirta 52 puslapiai.

Kavalerija aprašyta 33 puslapiuose. Jos vaidmuo anais laikais buvo labai reikšmingas.

Aviacija kūrėsi labai lėtai, su menkaverčiais lėktuvais, tačiau Nepriklausomybės metais nuo-

stabiliais šuoliais tobulėjo, gen. A. Gustaičiui sukonstruojant net 8 Anbo tipus. 79 aprašymo puslapių papuošti Anbo lėktuvų brėžiniais.

Karo technikai skirta net 110 puslapių. Jos reikšmė pabrėžiama net praktiškai – atsikūrusios Lietuvos techninių reikmių aptarnavime, kai technikos dalyse tarnavę vyrai, grįžę į civilinį gyvenimą, įsidarbindavo įvairiais mechanikais, monteriais, soferiais ir kt. Pažymėta, jog technikos daliniuose buvo labai gyva kultūrinė veikla. Apskritai, visoje kariuomenėje tokia veikla buvo stropiai puoselėjama. Karj ne tik žygyje lydėjo skambi daina: buvo ruošiami koncertai, vaidinimai, literatūros vakarai, o kasmet poligone buvo varžomasi dėl radijo pusvalandžių kokybės. Karo technikos skyriuje aptarta 30 dalinių.

Vadovybės 96 puslapių aprašymas turi 26 aptarimus. Dėmesį traukia „Nepriklausomybės kaina krauju“ poskyris, kur pateikti žuvusiųjų skaičiai. Būdinga, kad jie net labai įvairuoja. Štai išrašas:

Kovose dėl nepriklausomybės žuvusių, suzeistų ir ryšy su karo tarnyba dėl kitų priežasčių mirusių karių skaičiai nebuvo aiškiai nustatyti net ir nepriklausomybę atgavusioje ir taikų gyvenimą gyvenančioje Lietuvoje. Šį klausimą išsamiai išnagrinėjo gen. S. Raštikis savo raštų III tome, 180-187 psl. Čia paduodami tik įvairių šaltinių skelbti skaičiai.

1927 m. išleistoje knygoje „Lietuvos Kariuomenė“ ats. mjr. P. Ruseckas paskelbė, kad: žuvo, mirė nuo žaizdų ir epidemijų 2.611 karių,

suzeistai buvo 1.153 kariai, invalidais liko 156 kariai.

1933 m. išleistoje knygoje „Vasario 16-toji“ plk. S. Raštikis paskelbė šiuos skaičius:

Kautynėse žuvo ir mirė nuo žaizdų karininkų 40 kareivių 1.294 šaulių 67 suzeistų buvo karininkų 93 kareivių 2.438 šaulių 146 nuo užkrečiamų ligų mirė kareivių 237 invalidais liko karininkų ir kareivių 154

1937 m. išleistoje knygoje „Savanorių žygiai“ I tome ats. mjr. P. Ruseckas pateikė šiuos skaičius:

1919 m. kovose su bolševikais ir bermontininkais žuvo 530

1919-1920 kovose su lenkais žuvo 232

1920-1923 kovose su želigovskinin-

kais žuvo 222 demarkacijos liniją ginant žuvo 18 nuo žaizdų mirė 96 suzeisti buvo 1.175 invalidais liko 163

Karių kapams tvarkyti komisija 1928 m. surinko žinias, kad karo laukuose žuvo, nuo žaizdų ir tarnybos pareigas eidami, mirė 1.366 kariai, nuo įvairių ligų mirė 2.812 karių ir be žinios dingo 226 kariai, iš viso 4.404 kariai. Vėliau tos žinios buvo dar pataisytos: žuvo 1.444 kariai, šauliai ir partizanai, 2812 mirė nuo įvairių ligų – iš viso 4.256 asmenys. Gen. Raštikis ir šiuos skaičius laiko nebuvus galutiniais.

Gen. Raštikio duomenimis, nepriklausomybės karuose Lietuva netekusi 0,196% savo gyventojų. Tas procentas didesnis už Suomijos ir Latvijos, bet mažesnis už Estijos procentą.

(pp. 412-413)

Tarnybos aprašytos net 167 puslapiuose, su 33 poskyriais. Kareivių aprūpinimo aprašymas pateikia ir mitybos lentelę, rodančią, ką valgė 1919 metų karys:

1919 m. ištisus mėnesius maistas be pakaitos buvo toks: pusryčiams nebalinta degintų miežių kava be cukraus, su sacharinu ir juodos duonos gabalas. Kiek vėliau pradėta duoti ir truputį cukraus. Pietums buvo tiršta sriuba, kurioje buvo supjaustytos mėsos gabalėliai su bulvėmis, kruopomis ar žirniais, be to, duonos gabalas. Kiek vėliau, kareivinėms esantiems, prieš sriubą pradėta duoti miežių ar žirnių košės. Vakarienei buvo duodama skysta sriuba be mėsos, be pieno, tik su kruopomis, ar žirniais, ar išplaktais miltais, uždaryta paspirtintais lašais. Dar būdavo duonos priedas. Tik 1919 m. pabaigoje atsirado pietums kopūstų ar burokų sriubos. 1920 m. maistas dar daugiau pagerėjo.

Tą patį maistą valgė ir kareiviai, ir karininkai. Indai buvo aliuminio katilukai ir šaukštai.

(p. 484)

Ginklavimo valdybos aprašymas rodo ginklavimo rūpesčius ir pastangas taupyti lėšas. Linkaičių ginklų dirbtuvę pastatė, buvo daug sutaupta. Nurodytas ryškus pavyzdys, kai, pirkdama

Prancūzijoje Schneider ir Co. firmoje patrankas, Kr. Aps. Ministerija nupirko ir nedidelį kiekį sviedinių. Už vieną sviedinį mokėjo 73 litus. Linkaičiuose pagaminti sviediniai kainavo 28 litus su centais. Čia įskaityta darbas, medžiaga, energija, pastatų ir mašinų amortizacija. Buvo sutaupta apie milijonas 350 tūkstančių litų. Maždaug tiek kainavo mašinos ir vienas sviediniam gaminti pastatas. Išvada aiški.

(p. 513)

Mokyklos aprašytos dvidešimtyje skirsnių. Tekstas – 110

puslapių. Įdomu palyginti pirmųjų Karo mokyklos kariūnų gyvenimo sąlygas su jau Nepriklausomybės metų vėlesnių laidų kariūnų buitimi. Štai kaip buvo 1919 metais beruošiant pirmąją laidą:

„Baltinius vilkėjo savus, atsi-neštus ar vokiškus... Skalbdavo patys. Viršutinė danga buvo vokiška: milinė, munduras ir kel-nės. Batai su aulais, bet dauguma išrankos: per dideli, ar labai maži. Diržai vokiški, su užrašu ant sagties „Gott mit uns“... Tokia dangą buvo sunku tvarkoje išlaikyti“ (p. 657). Toliau rašoma, kad „maistas buvo kaip ir kitų kareivių, jau anksčiau paminėtas. Sunkokas gyvenimas to laiko Karo mokykloje dažną vertė net galvoti apie greitesnį patekimą frontan, ir kariūnai nežinojo, kiek laiko mokslas truks, nors ir buvo numatyta 4 mėn. mokslo programa. Mokiniai uoliai gaudė žinias iš fronto: jeigu jos blogos, jie bus greičiau reikalingi fronte, jeigu geros – apmokymas dar užsities“.

Mokyklą baigė 89, o 7 išleisti puskarininkiais su teise igyti karininko laipsnį dalyse.

Giminingų kariuomenei organizacijų autorius pateikia 21. Kai kurios (šauliai, skautai ir birutietės) tebeveikia ir išviejioje, besireikšdamos prasmingais lietuvių bei darbais.

Gausiai panaudoti informaciniai bei dokumentiniai šaltiniai paskelbti pačiam knygos tekste, tačiau autorius didelį jų kiekį suregistravo *Priede*, kuris jungia įvairius statusus, įstatymus ir kt.

Lietuvos ginkluotą pajėgų sutiktuvų rengėjai, kviesdami mane šios monumentalios knygos aptarimui, užsiminė ir apie kritišką jos pavertimą. Aplamai, ja beskaitydama, tik grožėjaisi jos turiniu, geras lietuvių kalba ir puikiai atliktu spaustuvės darbu. Dabarties sąlygomis, net rūpestingai ginantis nuo rašybos ydų, vis dėlto kiekviename spausdiny atsiranda ne tik ydų, bet net nusikaltimų prieš dabartinę lietuvių kalbos vartoseną. Rūpėtu, kad ir šioje knygoje kai kas būtų kiek kitaip išspausdinta. Pavyzdžiui, pagal dabartinę lietuvių kalbos rašybą mokyklų (net universitetų) pavadinimų tik pirmasis žodis pradėdamas didžiąja raide. Tas pat ir su Vyčio kryžiumi, Karo muziejumi bei kitais daugiažodžiais pavadinimais. Po skaitmenimis parašytos datos neturėtų būti žymima diena „d“, nors autorius savo įvadinėse pastabose ir paaiškina, kad taip buvo rašoma anais laikais.

Nedaug knygoje praleistų nepataisytų spaustuvės klaidų. Bet vardan išpareigojimo sąžiningumo, privалу pastebėjusias užregistruoti. Bendradarbių sąrašė (p. 6) plk. ltn. J. Šepčio laipsnio dalis „ltn.“ nukrito, nors ta pati pavardė p. 1037 minima jau su teisingu laipsniu. Tačiau šitokių nereikšmingų klaidelių tikrai nedaug, o tai jau retas atvejis mūsų išviejios leidiniuose.

Prie leidinio prijungtas gan gausus aukotojų sąrašas išsklaidytas šneka apie parodytą dėmesį šitokio leidinio reikalingumui. Aukotojų lūkestis tikriausiai, mano nuomone, bus pasiteisinęs: šitokios knygos seniai buvo lūkurta. Ji dar nepavėlavo, ir ja galės džiaugtis į laisvę vėl pakilus Lietuva su savąja kariuomene. O dabar šis veikalas jau yra mūsų tautos istorijos svarbi dalis.

Tepasiiekia šis monumentalus Vytenio Statkaus prasmingo darbo veikalas kiekvieno sąmoningo lietuvių knygų lentyną ir telieka ji kiekvieno tėvynainio iš kartos į kartą einantis prasmingas palikimas, žadindamas senosios tėvynės meilę su priminimu gyventi dėl jos laisvės, kol viena dieną lietuvis ištars: Laisvę laimėjom per aukas ir pasišventimą!



Lietuvio sukonstruoti, lietuvių rankomis pastatyti karo lėktuvai „Anbo 41“.



Lietuvos kavalerijos karys su savo žirgu.

Tarėsi išeivijos lietuvių teatro darbuotojai

MYKOLAS DRUNGA

JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros taryba sukvietė išeivijos lietuvių teatro režisierius ir darbuotojus pasitarimui, kuris vyko 1987 m. spalio mėn. 31 d. Jaunimo centre, Chicagoje. Pasitarimo eigą trumpu atidarymo žodžiu pradėjo JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė Ingrida Bublienė. Rytinėje sesijoje kalbėjo Arūnas Čiuberkis tema: „Išeivijos teatro kryžiaus keliai“ ir Dalia Sruogaitė-Bylaitienė tema: „Jaunimo teatro problemos Chicagoje“. Tolimesnėms visų susirinkusių diskusijoms vadovavo Petras Petrutis; jose buvo svarstoma šie išeivijos teatrinės veiklos aspektai: vietovė, vaidintojai, veikalas, lėšos, talka. Popietinėje sesijoje buvo Petro Maželio pranešimas: „Spektaklio organizavimas“ ir diskusijos, kurioms vadovavo Ingrida Bublienė, apie galimybes šiandien išlaikyti išeivijos teatrą ir Teatro festivalių klausimą.

Užrašai iš teatro darbuotojų pasitarimo

Arūnas Čiuberkis papasakojo apie Linda Pakri, Paul Robertson ir jo paties vadovaujamą „off-off-Broadway“ įsisteigusį Arts Club Theatre, 1985 m. pavasarį pastatiusį Škėmos „Pabudimą“, kurį kritikai labai palankiai įvertino. Dėl finansinių sunkumų turėję išeiti iš anksčiau nuomos patalpos, dabar naudojami Aušros Vartų (Our Lady of Vilnius) parapijos sale, kurią su kun. Palubinsko pritarimu remontuoja, pritaiko sceniniams statymams. Šiuo metu ten rengia vienaveiksmių vakarus. Darbuojasi daugiausia estai, taip pat ir latviai. (Anksčiau Aušros Vartų parapija naudojosi Kęstučio Nako „Gates of Dawn“ teatro klubas, kuris 1987 m. lapkričio mėnesį kitoje salėje ruošėsi statyti farsą „When Lithuania Ruled the World“.)

Dėl lietuvių kalbos teatro New Yorke – ten tėra tik saujelė lietuvių teatro, kurie tai galėtų atlikti.

Čiuberkis diskusijoms iškėlė tokias mintis bei klausimus: (1) Būtų naudinga įkurti JAV lietuvių teatrų organizaciją; (2) Reikėtų sudaryti progų amerikiečių teatruose dirbančių lietuvių profesionalų „publizėjimams“ išeivijos scenose; (3) Kaip sutiksime Lietuvos Jaunimo teatras, 1988 metais gegužės mėnesį atvykstantį į JAV (Houston ir Chicago?); (4) Kaip išeivijos visuomenė žiūrėtų į Lietuvoje kuriamą pjesių statymą?

Dalia Sruogaitė-Bylaitienė nupasakojo jaunimo teatrų istoriją Chicagoje. Intensyviausias buvo 1950-1953 metų laikotarpis, kada veikė net du jaunimo teatrai. Vėliau išvyravo pargavimo nuotaikos. 1963 metais Kazio Bradūno paskatinimu pradėta kelti mintis į teatrą žiūrėti kaip į švietimo priemonę: vaidinimus turėtų statyti lituanistinės mokyklos. Tai šiek tiek ir vykdyta. Be to, Anatolijus Kairys ir Stasys Pilka mėgino steigti jaunų vaidintojų studijas. Šiuo metu vyksta tik vienkartiniai pasirodymai. Juose vaidina mėgėjai, kurie nesulysdavo ir pastovesnį kolektyvą, po vieno pastatymo nebesugrįžta. Priešuniversitetinis jaunimas sunkiai renkasi repeticijomis dėl geografinio išsisklaidymo po priemiesčius.

Dalia Bylaitienė kėlė ir repertuaro kokybės klausimą, perskaitė ištraukas iš Jurgio Blekaičio laiško.

Elena Dauguvietytė-Kudabienė iš Hamiltono – „širdis skauda ir kraujo spaudimas kyla“, galvojant apie išeivijos teatrą. Ji pati vaidina kanadiečių profesiniuose pastatymuose, televizijoje, apgailėstauja, kad į šią



Išeivijos lietuvių teatro darbuotojų pasitarimo dalyviai 1987 m. spalio mėn. 31 d. Jaunimo centre, Chicagoje. Nuotrauka Jono Tamulaičio

veiklą neįsijungė anksčiau. Skundėsi kai kurių dabar išeivijoje rašomų dramų kokybe – „visi veikėjai kalba vienodai“. Bet – atsiranda ir perliukų. Pakartotinai kėlė klausimą, kodėl plečiant repertuarą nebūtų galima pasinaudoti stipriomis, klasiškomis Nepriklausomos Lietuvos laikų apysakomis, novelėmis – jas dramatinizuoja, perkelti į sceną? (M. Dr. pastaba: Iš tiesų kito žanro veikalų inscenizavimas, perkėlimas į dramaturgiją jau seniai buvo ir tebėra plačiai praktikuojama pasaulinėse scenose; reiktų tai įpiliinti ir pas mus.) Pasisakė už glaudesnį visų teatrų suinteresuotųjų bendradarbiavimą.

Aldona Dargytė-Byzskiewicz pasiskundė, kad Toronte savo teatrui susilaukia per mažai talkos.

Dalia Mackailienė iš Floridos apibūdino savo „pensininkų teatrą“ – tai „seniausi“ aktoriai, tik dalį metų laiko galintys dirbti, kovojantys su mažėjančiu atminties pajėgumu. Išeiti – vaidinti, bet skaitant roles iš rankose laikomo teksto. Tada atpuola sufleriai, kurių aktoriai dažnai vis tiek nenugirsta. Publika pageidauja lengvesnių, linksmesnių pjesių – nebenori rimtesnių, jau, sako, gyvenime tiek ir tiek prisikentėjom. (Tą mintį vėliau pakartojo ir Julius Balutis iš Cicero.)

Dr. Petras Kisielius iš Cicero pažymėjo, kad šiaip ar taip iš visų reikia – aukos dvasios.

Julija Dantienė Philadelphiaje vadovauja LB teatrui, kuriame dalyvauja vietos aktyvūs jaunimas. Šie pavyzdingi jauni žmonės lietuviškam darbui kiekvieną savaitę pašventia keturis vakarus (nuo pirmadienio iki ketvirtadienio), iš kurių vienas tenka teatro repeticijomis. Pastatymus remia LB apylinkė, kuri už tai pasilieka pelną. Tik gastrolių pelną sambūris gali pasilaukti. Tačiau gastrolių ir tolimesnės kolonijas neįmanoma, nes reikia vežtis apie 12-13 žmonių.

Kad užpildytų tinkamo repertuaro trūkumą, Julija Dantienė pati rašo vaidinimus, atsižvelgdama į jaunimo skonį, o ypač į tai, kokius aktorius kokioms rolėms ji turi. Taigi pirma pasižiūri, kokie vaidintojai, ir tada sukuria jiems pritaikytą tekstą.

Petras Maželis patvirtino, kad išvykos į kitas kolonijas vaidintojus paskatina. Akcentavo režisieriaus problemą – dažnai būna norinčių vaidinti, bet nėra norinčių ar sugebančių režisuoti.

Stasys Bernatavičius režisuos ciceriško Jaunimo teatro statymą pjesę „Gyvieji numireliai“.

Algirdas Titus Antanaitis – reikia jaunimui ką nors duoti, kad jis ateitų, dirbtų ir pasilikėtų. Chicagos Antras kaimas tarsi sėkmingai daro. Finansinė padėtis per daug nesiskundė, gastrolių ir skylę neįveda. Patvirtino gastrolių palaimingumą ir tik prašė Lietuvių Bendruomenės,

kad padėtų jų organizuoti daugiau.

Elena Kudabienė siūlė įsteigti specialią PLB komisiją, kuri sudarytų bendrą planą visiems JAV ir Kanadoje veikiančioms teatro kolektyvams. Tas planas turėtų numatyti, kas, kada ir kur gastroliuos, su sąlyga, kad visi vienetai būtų traktuojami lygiai ir kad dėl to tiems, kurie dėl dydžio ar nuotolių negali gastroliuoti, būtų teikiama speciali finansinė parama.

A. T. Antanaitis šiam siūlymui nepritarė. Gastroliavimą turėtų lemti pasiūlos-paklausos („supply and demand“) dėsnis. Kolonijos tegu kviečiasi visų vienetus, kurių jos nori (ir su kuriais jos gali dėl finansų susitarti).

Kitos šios diskusijos iškilusios mintys, problemos:

– Jaunimo organizacijos turėtų padėti ieškoti bei ugdyti vaidintojus. Reikia „talent scouts“.

– Jaunieji po truputį ateina, tik reikia išmokyti juos panaudoti (Julija Dantienė).

– Kodėl, Maželiui išvažiuavus, Clevelande sustojo teatras? Atsakymas: neatsirado asmens, kuris nepabūtų režisieriaus darbo.

– Kodėl iširo teatrui Chicagoje? Atsakymas: yra žmonių, bet susikirto jų ambicijos.

– Nelaukim per daug iš vyresniosios kartos: buvom, padarėm, dabar jau per seni vadovauti naujam renesansui.

– Silpnėjimo simptomai: nebėra talentų vakarų, kurių anksčiau būdavo tiek daug.

– Teatras – gera pedagoginė priemonė, bet dabar laikomas kaip posūnis prieš šokių, dainų šventes. LB turėtų teatro vienetus traktuoti lygiomis su šokių grupėmis bei chorais.

– Scenos darbuotojų sąjunga – kur ji dingso?

Petras Maželis smulkiau nupasakojo spektaklio organizavimo

darbą. Įdomūs momentai: treniruodamas vaidintojus, naudojasi Zeffirelli metodu („barniai nieko nepada“) . Beviaruodami tolimas distancijas į ir iš repeticijų, aktoriai mokosi roles iš kasečių automobilyje. Dažnai naudojami ir telefoninės konsultacijos.

Julius Smilga – čekagiškei Dainavai reikėjo veikalų – gelbėjo Anatolijus Kairys. Susidėjo su Lemonto Sūkuriu: seniai dainuoja, būtų teikiama speciali finansinė parama.

Anatolijus Kairys – rašau kaip noriu, negalvodamas, kas, kada ir ar statys mano veikalą. Rašau ilgam laikui.

Milda Lenkauskienė, PLB valdybos vicepirmininkė, painformavo apie kitą vasarą Toronte įvyksiantį Kultūros kongresą, kurio proga bus atvežtas Los Angeles Dramos sambūrio „Valdovas“, ir taip pat apie prancūzų teatrų projektą Paryžiuje patatytą pjesę, paremtą Nijolės Sadūnaitės gyvenimo įvykiais. Tam projektui įgyvendinti dar reikia apie 60-100,000 dol. paramos. Šį projektą parėmė ir Arūnas Čiuberkis, sakydamas, kad toks aukšto lygio Prancūzijos profesinių aktorių pastatymas labai išgarsintų Lietuvos vardą. Milda Lenkauskienė siūlė „aukštos kokybės“ užmojams teikti pirmenybę.

Šiose diskusijose išryškėjusios mintys:

– Publikoje vyrauja senimas. Bet – ar su žilagalviais sustosime, ar į publiką įtrauksime ir jaunimą? (Dalia Bylaitienė).

– Vėl pabrėžtas teatro, kaip tautinio auklėjimo priemonės, vaidmuo.

– Kokybės reikalavimai turi atsižvelgti į esamas sąlygas: darom, ką galim.

– Nešnekėkim apie tas vietoves, kuriose teatrų jau nebėra, bet šnekėkim apie tai, kaip daugiau padėti toms, kuriose teatrinė veikla dar šiaip taip gyvuoja.

– Ten teatras, kur yra



Teatro darbuotojų diskusijos tęsimas per pietų pertrauką: (iš kairės) Laima Šulaitytė-Day, Stasys Bernatavičius, Algirdas Titus Antanaitis, Julius Balutis. Nuotrauka Jono Tamulaičio

Edite Nazaraite

IŠ „MIRTIES PEIZAŽŲ“

Paslaptingai šnaranti lietaus kalba
Išveda pasivaikščioti
Kaip ir kas rudeni,
Derant aukso derliui,
Pabaigtuvių šventei per miškus užiant.
I degančių spalvų orgija.
Ar prasminga gesinti liepsnas?
Jos ir taip nušuočius per medžių galvas,
Palikdamos paukščiškas pajuodusias
Apsinuoginimo pėdas
Išbalusiam mirties peizaže.
Motinos surinks nuo sniego
Margaspalves pusnių gėles –
Pamestas vaikų pirštinaites...
O ne, verčiau džūgaut kartu,
Brautis per patį šventės tirštį;
Negailėt išskrendančių gulbių;
Nesisieikinti su atsiveikiniu;
Raugti kopūstus, raugt vyna;
Gal kiek pasvetimauti –
Neleisti išnykti saldžiai nuodėmių giminei.
Suktis ir sukti nesustojant,
Lietaus balandžiams burkuojant,
Dūžtant midaus lašams,
Lietaus lašams
Kapsint nuo padangių palangės.
Griūt veidu į žemę,
Nuo lietaus ar midaus pasigėrusią.
Lietaus, o gal ašarų prisisiurbusią,
Už medžių šaknų
Vos besapilakančią.



Edita Nazaraite

Apsnūdusią pre-rijų mo-no-toniją
Dulkės saulėje
Sniegas mėnuliu i veida
O geležinis pi-tonas
Tesia amžiną kelionę
Horizontalią melan-choliją
Veža va-gonuos
Vagonai
Dienos savaitės metal
Grūdaus perpildyti
Alyva anglimi ir rąstais
Sidabru auksu propanu
Melan-choliškam ratų bildesy
Susimala širdies virpesiai
Kažkuriam vagone amžini
Keliaują ta-vo laiška
I voka sudėti angelo sparnai
Apsunkusi min-tis
Nuo horizontalios me-lan-cho-li-jos
Nuo kasdienio
Beprotytėn ar miegot varančio
Leisgyvia ūkimo

HORIZONTALI MELANCHOLIJA

Ūkia tingiai ūkia
Lėti lėti lėti
Miegus-ti trau-kiniai
Milžiniški geležies pironai
Šliaužiantys pažemiu
Oranžine vagonų tiesė
Pjaunantys horizontaliai

režisierius.

– Reikia ne tik režisieriaus, bet ir organizatoriaus.

– Primenama Lietuvių Fondui, kad per mažai remia teatrinę veiklą.

– Kuo LB galėtų teatrams padėti? Atsakymas: pinigais; konsultacine pagalba režisieriams; vispusiškų ryšių palaikymu. Kad šia prasme Bendruomenė domėtųsi teatru tiek, kiek tautiniais šokiais.

– Visuomenė priimtų tokius dabartinių okupuotos Lietuvos dramaturgūrinius, kuriuose nebūtų propagandinio elemento. Antras kaimas jau dabar naudojasi šiandieninės Lietuvos medžiaga, bet ją prisitaiko saviems reikalams.

Dėl Teatro festivalių pasisakyta taip:

– Į vertinimo komisiją įtraukti atstovus iš kelių vietovių, ne tik iš vienos (Elena Kudabienė).

– Pergalvoti žymenų kategorijas; atskirti žymenų už kostiumus nuo žymenų už dekoracijas (Petras Maželis).

– Duot ką nors kiekvienam aktoriumi – už pasišventimą, įdėtą darbą, atvykimą ir pasirodymą.

– Žymenų puotoje pristatyti ne tik laimėtojus, bet ir kandidatus, iš kurių buvo pasirinkta.

– Žymenų puotoje visuomenei pristatyti visus režisierius, ne tik laimėjusius.

– Norėtusi matyti Teatro festivalių finansinę apyskaitą (Petras Maželis).

– Daugiau techninės pagalbos užklausius ir su Jaunimo centro „scaffolding“.

– Teatro festivalio apimtyje duoti daugiau progos vieniems su kitais susipažinti, pabendrauti aktoriams ir režisieriams; dabar tik chaosas ir skubėjimas.

Petro Petručio siūlymas: Teatro festivaliui skirti du ar net tris savaitgalius. (Kitas festivalis įvyks 1989 metais, kartu su Mokslo ir kūrybos simpoziumu, Chicagoje.)

Pabaigoje Ingrida Bublienė, šį pasitarimą suorganizavusios JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė, visiems padėkojo. Savo ruožtu pasitarimo dalyviai padėkojo Ingridai Bublieniei ir Kultūros tarybai ir išreiškė pasigėrėjimą, kad pirmą kartą toks teatrų suvažiavimas suauktas, duota proga jiems išsikabinti jų specifiniais rūpestiais.

Bendri išpūdziai iš teatralų pasitarimo

Čia nesusumuosiu kokių nors pasitarimo „išvadų“, kurių nėra, o tik pateiksiu vieną kitą išpūdį apie tai, kaip teatralų pokalbiai „skambėjo man“.

Stebėjau, kad teatralai ne per daug dejavo dėl finansinių sunkumų. Atrodo, kad nė vienam sambūriui finansinis klausimas nėra kritiškas jo egzistencijai. Kanadiškis remia jų vyriausybės „Multicultural“ programa; Antras kaimas, dirbantis be dide-

lio butaforijos ar kostiumų krūvio, išsiverčia iš spektaklių; kitus pašelpia mecenatai, visuomenė, LB padaliniai. Gal lėšų ribotumas kai kuriuos sulauko tik nuo platesnių gastrolių. O išvykų stipriai pageidavo visi – tai pakata ir atpildas kolektyvų nariams, kad jų sunkumas bei ilgo darbo vaisiai nedingtų su vienkartiniais pasirodymu tik savo parapijoje. Čia jau reiktų didesnės pasipirties iš LB ir kultūros fondų. Tas buvo ypač jaučiama iš Toronto bei Hamiltono: jie aiškiai norėtų daugiau pakeliauti po Amerikos kolonijas, bet matyt „Multicultural“ programos taisyklės ar šiaip lėšų stoka jiems to neleidžia.

Sunkesnis rūpestis – kas vaidins, kas režisuos, ką statysime? Bet ir čia visiems tinkančių apibendrinimų daryti negalima. Vienur spiritus movens yra režisierius: jis suburia, „priveizdi“, suima nagan kolektyvą. Kitur nugarkaulį sudaro aktorių branduolys, toje kolonijoje išlaikęs teatrinės gyvasties tradiciją: jie vaidinti nori ir žūt būt susiras režisierių, kuris juos vestų. Kur šiedu veiksniai (vaidintojai ir meninė vadovybė) padrikę ir nebesusieina, reikia organizatoriaus (nebūtinai tas pats, kuris režisuotų). Clevelande ir Chicagoje yra „potencijos“, tačiau ji nepavirsta „akcija“. (Tiesa, kritikuojant Chicagos „teatrinę dykumą“, dažnai visai išleidžiama iš akių Anro kaimo, o taip pat ir Lietuvių operos – sugeriančios didelę dalį tenai gyvuojančios teatrinės energijos – sėkmingo egzistavimo faktai.)

Repertuaro klausimas irgi sprendžiamas įvairiai. Vienas antras stiprios valios režisierius stato tai, ką jis nori. Kiti (irgi teisėtai) „taikosi“ prie žiūrovų ir pačių vaidintojų polinkių. (Vis dėlto dažniausiai tie du faktoriai – ko nori vadovas ir ko nori jo publika bei vaidintojai – gražiai susi-

(Nukelta į 4 psl.)

Dailininko Audriaus Plioplio paroda apie „Mintį“

ALGIMANTAS KEZYS

Audrius Plioplys — medicinos daktaras, baigęs mokslus Chicago universitete, neurologas, dėstęs Toronto universitete kursus apie smegenų tyrimus, neurologas Toronto vaikų ligoninėje, Hospital for Sick Children; kartu ir meno istorikas, skaitęs paskaitą apie Čiurlionį Mokslo ir kūrybos simpoziume Chicagoje 1981 metais, ir pats menininkas, išstatęs savo darbus keliose individualiose parodose, išleidęs katalogus. Vienu metu buvo metęs medicinos profesiją pasižvelgti vien tik menui, bet gyvenimas privertė vėl imtis medicinos.

Jo vėliausių darbų paroda vyko 1987 m. lapkričio 28 d. „Galerijoje“ (Stickney, Illinois). Dailininkas išstatė 12 paveikslų, kuriais pradeda naują kūrybos ciklą, pavadintą „Mintis“. Kaip ir buvo galima laukti, šis gydytojas-neurologas-menininkas įpynė į savąją minties sąvoką žinias ir apie nervinę sistemą, kurioje mintis gimsta ir vystosi. Pirmasis paveikslas, sutinkas žiūrovą galerijos patalpose, rodo paties dailininko elektroencefalogramos kreivių virtines, kurias užrašė mašina, jam galvojant apie tokias temas kaip „Meno prasmė“, „Kūrybinės mintys“, „Michelangelo“, „Mark Rothko juodumas“, „Robert Morris veidrožiai“. Suprask — mintis yra nervinių impulsų virtinė.

Tolimesni paveiksliukai išsina iš mediciniškos sferos ir filosofinės. Juose Plioplys rodo įvairius minties pasireiškimus mums pažįstamose objektuose — raidėse, žodžiuose, spalvose, blykstelėjimuose, kuriuose, protui nušvitus, ateina nauja mintis. Viename jis pabrėžia dėmesio reikalingumą minties turiniui suvokti (popieriaus lakšte kreivai išdėlioti žodžiai: „Please attend! How can you learn without attention?“), kitame jis kelia klausimą, ar padrikos raidės sudaro mintį („Do letters of the Alphabet contain Thoughts?“), trečiame sugestijuoja, kad viena mintis gali būti lengva, kita sunki („Light Thought — Heavy Thought“). Minties vystymąsi Plioplys vaizduoja žodžių srautu, kuris kartojasi iki begalybės („over and over and over...“); prisipažįsta, kad jis pats taip mintija, norėdamas ką nors naujo sugalvoti — tol kartoją savo sąmonėje tą pačią sąvoką, iki atsiranda kita, nauja, o gal priešinga („Pro Con“). Pagaliau jis prieina prie paties kūrybiškiausio momento, kada lyg sprogstančioje šviesoje gimsta nauja mintis („Eureka! I've reached a decision“). Toliau paspalvintuose darbuose yra žalio fono paveikslas su viduryje įrašytais žodžiais „Green Thought“, sugestijaujantis, kad mintis gali būti žalios spalvos. Šie įrašai, anot autoriaus, nėra atsakymai, o daugiau klausimai. Jie kuria teorijas apie mintį ir mintijimą, bet nevirtina, kad tos teorijos būtų galutinai teisingos. Tokiu būdu dailininkas pakviečia parodos lankytoją žvelgti į jo paveikslus skeptiškai ir kūrybiškai, keliant naujus klausimus ir sukuriant naujas teorijas.

Kaip sakyta, šie Plioplio paveiksliukai nėra mediciniški žmogaus mintijimo nagrinėjimai (išskyrus tą vieną, kur išspausdinta elektroencefalograma). Jie turi šokią tokią vizualinę formą ir intriguoja žiūrovą filosofinėje plotmėje. Susidaro įspūdis, kad Plioplys (bent šioje parodoje) yra truputį medikas, daugiau menininkas, bet daugiausia filosofas. Jis gvildena klausimą, kas yra mintis. Tai per amžius sprendžiamas ir dar neišspręstas klausimas epistemologijoje. Todėl žiūrovui, bent šiek tiek pažįstančiam pažinimo teorijas, įdomu patirti, kur Plioplys stovi epistemologinių sistemų atžvilgiu. Parodos



Dailininkas Audrius Plioplys (viduryje) aiškina parodos „Mintis“, vyko „Galerijoje“, Stickney, Illinois, 1987 m. lankytojams savo meną. Jo darbų paroda, pavadinta lapkričio mėn. 28 d.

autorius nenagrinėja mintį-kai-po-tokia, o jos išsireiškimo būdus. Tai jau žymiai susiaurina temą. Galbūt tik viename paveiksle (tuščiame baltame popieriuje mažom raidėm vidury tik vienas žodis „Thought“) galima būtų prileisti, kad tai pačios minties paveikslas be priedų. Čia Plioplys lyg ir priartėja prie tomistinės epistemologinės sąvokos, kuri laikosi pažiūros, kad mintis yra neskaudoma dvasinė būtybė. Bet Plioplys šią sampratą tuoj pat paneigia gretimuose paveiksluose. Jis minčiai priskiria spalvą, lengvumą, sunkumą ir kitas fizines savybes. Aiškiai, Plioplys nėra tomistas. Geraldine Critchley, kuri žodžiu aiškino

parodos dalyviams Plioplio paveikslų prasmę, savo kalboje įtaigavo, kad minties būčiai yra reikalingas subjektas. Minties (ar juslės) nėra, jei nėra kam ją suvokti ar pajusti. Gal tada Plioplys atstovauja kuriai nors fenomenalistų srovei, kuri teigia, kad pačios tikrovės nėra, jei nėra subjekto, kuris tą tikrovę suprastų ar išgirstų. Kai aš parodos autorių apie tai užklausu, jis tik nusišypso ir jokio atsakymo nedavė. Girdi, ši paroda nėra apie atsakymus, o tik apie klausimus, kaip anksčiau minėta. Bet paskutinis iš eilės paveikslas buvo tuščias popieriaus lapas, kuriame jis anksčiau buvo kažką nupaišęs ir tada ištrynęs. Suprask: taip

dingsta mintis, jei ji neužrekorduota. Taigi dailininkas daro metafizinį sprendimą apie minties būtį ar nebūtį, o gal tik nori suintriguoti žiūrovą, pastatydamas jį prieš misteriją, kuri yra Mintis. Norint sužinoti autentiškesnę šios parodos paaiškinimą, tenka perskaityti paties Plioplio išleistą vieno puslapio raštą, suredaguotą jo meno žinovės Geraldine Critchley. Ten tarp kitko sakoma (Ramutės Plioplytės vertimas): „Plioplio mene labai svarbus aspektas visuomet buvo idėja ir už jos slėpintis mąstymas. Mąstymas yra prasmės pradžia. A. Plioplio 1977 m. paroda buvo pavadinta „Prasmė“. Jis gvildeno

Nuotrauka Algimanto Kezio

Kalėdos Italijoje

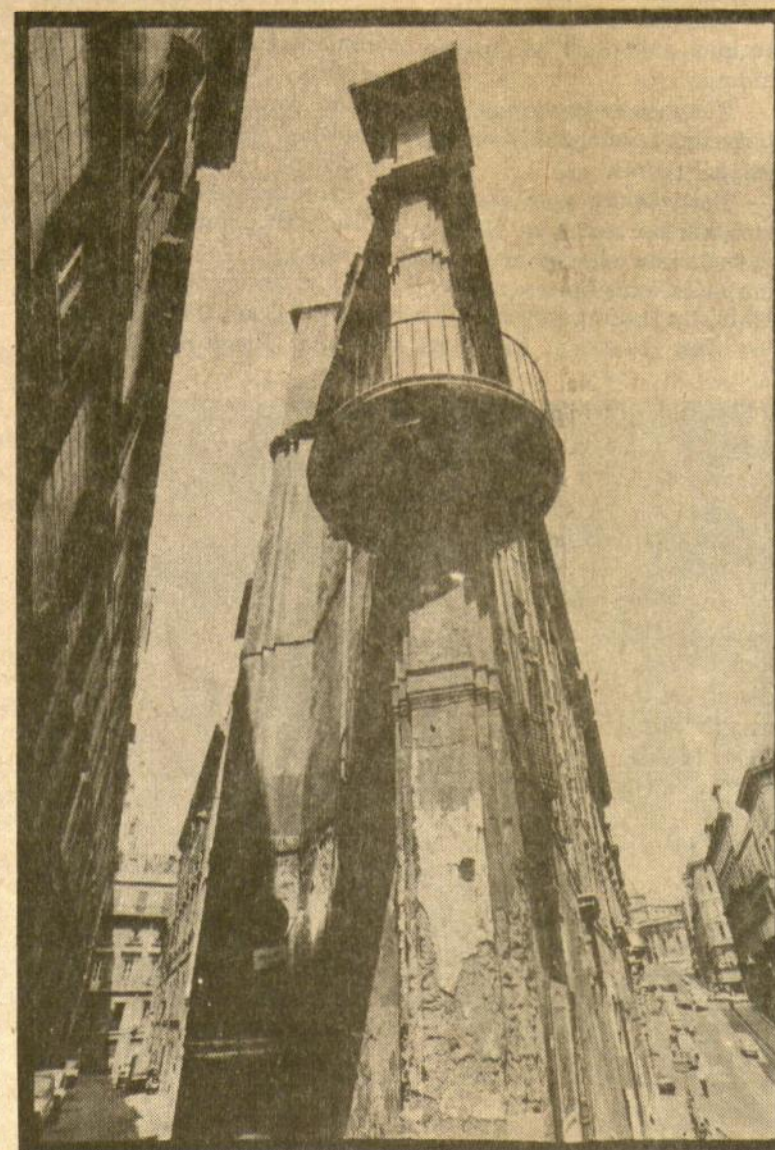
PETRAS MELNIKAS

Nėšalta. Romos gatvėse automobilių susikimšimas prieš Kalėdas chaotiškas. Vietomis lenkai pagėbiai vidury gatvės plaua automobilių langus dėl arbatpinigių. Automobilai stovi ant šaligatvių ir net dviem, trim eilėm gatvių šonuose. Chaosas keturiskart per dieną. Priešpiečiems 1 val. po pietų grįžtama į namus ir 3:30 po pietų vėl į darbą. Apie 6 val. vakaro vėl visa Roma užta. Nėr vietos automobiliams. Trikampėje aikštelėje prie restorano atsiranda vyrukas, kuris, gavęs raktą ir mokestį, tau manevruoja ir išspraudžia kur nors. Čia automobilių pastatymo komplikacijos. Miesto valdžia vis svarsto: ką daryti? Jau neužtenka po parkais iškastų garažų!

Šaligatviais su krepišiais praeina išvargę, apsipirkę žmonės. Beveik visi šaligatviai iškloti raudono kilimo juosta. Minkšta po kojom, vaikščiojant, ir lyjant neslidu. Nationale, Cavour, Corso ir Tritone gatvėse krautuvės pilnos pirkėjų ir prieš Kalėdas pardavėjai gerai uždirba. Viena gatvė išpušta net fantastiškom kalėdinėm lemputėm.

Atvykęs čia su reikalais, ieškotau ir knygų. Esdra aikštėje būdelėse parduodamos senos knygos, užtikama net Budrio vertimas į italų kalbą, net seni 1920 m. atvirukai. Rausiesi ir nežinai, ko griebtis. Išžiūrėjau Mondadori, Rizzoli, Feltrinelli, Minerva knygynus, kur geresnių autorių plonos, minkštai viršeliais knygos siekia 15 dolerių. Tad per vizitą vienoj šeimoj paklausiau nusimanančio šeimninko, kurie italų rašytojai dabar geriausi? Atsakymas: „Ju šimtai“. Prieškariniai: Pascoli, D'Annunzio, Deledda, Pirandello. Dabar rimčiausi, jo nuomone: Pa-

laukiama nauju romanu iš Eco, Moravijos ir Fallaci. Parodoms skirtos patalpos išstumtos pirštinių, drabužių, komercinių paveikslų parduotuvių turistams. Ispanijos (ir Navonos) aikštėj atviram ore išstatė paveikslus apie dešimt tapytojų iš Margutos gatvės. Borghese muziejus jau ketveri metai restauruojamas, tik pirmam aukšte gali apžiūrėti skulptūras. Parke liūdna, nuo medžių byra lietaus lašai. Turistas iš Rumunijos klausia kelio. Architektūros fakultete (jau senamies-



Kampinis namas Romos mieste, 1987 — Algimanto Kezio nuotrauka iš Lietuvos fotografų išsivijoję 1987 m. parodos Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

suvokimo, realybės ir santykiavimo klausimus, tai yra prasmės neapibrėžtinumą, kaip mąstyrimo kitimo pasireiškimą. Jo juodoje dėžėje i žiūrovus mirksėjo žodis „Prasmė“. Jo „Prasmės knyga“ buvo irištas pluoštas lapų, ant kurių buvo tik vienas žodis — „prasmė“, tiek kartų perfotokopijuotas, kol visiškai tapo nebeįskaitomu.“

„Realybė yra mūsų minčių pratęsimas. Mūsų mintys ir mąstymas nulemia, kaip mes asmeniškai, visuomeniškai, globališkai ir istoriškai suvokiame pasaulį. Atmintis sujungia dabartį su praeities supratimais ir suteikia mąstymui gelmę ir erdvinę apimtį. Mūsų sugalvoti simboliai nuspalvina mūsų pasaulėžiūrą. Abėcėlė, kurią vartojame žodžių forma, kaip ir smegenų bangų iraišai, sugaudo, užfiksuoja ir perteikia mūsų mintis. A. Plioplio „ištrintų žodžių“ ciklas, kaip ir jo parašytas žodis „varžtai“, kuris po to buvo ištrintas ir irėmintas, pabrėžia jo nesibaigiantį susidomėjimą minties užrekdavimu ir neužrekdavimu.“

„Pasikartojamai mąstymas juda pirmyn ir atgal, tarp nesulyginamų, skirtingų ir prieštaraujančių sąvokų. Kiekvienam „už“ yra „prieš“, kiekvienam „prieš“ yra „už“. Mintis atstumia, mintis sujungia, mintis sulydo ir mintis sukuria naują reikšmę ir prasmę.“

„Mokymasis yra įvertinimas to mąstymo, kuris išsivystė pakartojimo keliu, kaip nenuitdomas aidas (pirma — aidintis mūmsey, paskui — už mūšų), kaip adatėlė ant plokštelės, kuri nesibaigiančiai sukasi ratu, kol griovėlis irėjamas mūsų mąstyme. Realybė yra tik mūsų mąstysenos atspindys, o mūsų mąstysena — kelias į sielą“.



Scena iš Los Angeles Dramos sambūrio Vinco Mykolaičio-Putino „Valdovo“ pastatymo: Vaidila-Dainius (Saulius Stančikas) ir Danguolė (Sigitė Mikutaitytė). Nuotrauka Vytauto Maželio

Tarėsi teatro darbuotojai

(Atkelta iš 3 psl.)

derina.) Pristatymas vyksta dviem kryptim: vyresniųjų kolektyvai ieško žiūrovų pagėdajamos lengvesnio komiško žanro medžiagos, o jaunimo kolektyvai dairosi to, ką jaunesni sugeba vaidinti, kas jiems suprantama. Negalintys pasinaudoti tuo, kas jau rašytojų sukūrta, patys daugiau ar mažiau savarankiškai rašo tekstus (Julija Dantiėnė Philadelphiaj, Algirdas Titus Antanaitis Chicagoj). Apskritai paėmus, didelio entuziazmo išsivijęs dramaturgų kūrybai nepareikšta (nepaisant to, kad patys produktyviausieji — Antanas Škėma, Algirdas Landsbergis, Kostas Ostrauskas, Anatolijus Kairys — buvo ir tebėra dažnai statomi). Man asmeniškai labai patiko Elenos Dauguvietės-Kudabienės mintis, kad, jeigu jau nerandama tinkamo gatavo veikalo, reiktų pabandyti inscenizuoti kurį nors mūsų Nepriklausomybės laikų klasikų kūrinį, nors originaliai ir ne scenai parašytą. Apsakų, novelių, poemų perdėrimas į teatrinį gabalą — pasaulyje plačiai praktikuojamas dalykas, o mūsų literatūriniam lobbyne yra gausybė tokių kitokių žanrų kūrinų, kurie gerai tiktų inscenizacijai. Taip pat pritariu Dalios Srugaitės-Bylaitienės, Algirdo T. Antanaičio, Ingridos Bublėnės, Arino Čiuberkių bei kitų siūlymų neįgyvendinti, atneinančių iš ekrano, į nelabai vykusias komedijas, amerikietiškus filmus.

Kalėdų diena italų carabinieri aukštom, paradinėm kepurėm, laivyno, aviacijos ir finansų kareivių grupės su trankiu orkestru imaršiuoja į pilną žmonių Šv. Petro aikštę, sugroja Vatikano ir Italijos himnus. Popiežius pasirodo ant balkono, laimindamas minią ir linkėdamas per garsiakalbius visam pasauliui visom kalbom (ir lietuviškai) „Linksmų Kalėdų ir laimingų Naujųjų metų“. Atskirai kiek ilgiau prašneka į prie balkono susirinkusią didesnę lenkų grupę lenkiškai. Laiminant, žmonės žegnojasi. Minia ploja. Italų kariškas orkestras dar kažką sudūdoja ir su maršu išsivyjoja. Tada žmonės apstoja vidury aikštės eglutę ir vaikams rodo didžiulę pastatytą prakartėlę. Kaip visa tai, kas patirta, skirtinga nuo įprastų Kalėdų Amerikoje.

niño darbo vaisius atliekė bei žiūrovų džiaugsmui, bet ir pedagoginė — scenos žaismu išlaikyti jaunimą lietuviško žodžio ir kultūros orbitoje. Tai nusipelnė intensyvesnio, įsankmesnio mūsų organizuotos visuomenės dėmesio. Lygia greta dėmesio verti ir kitataučių užmojai nešti lietuviškąjį interesą į tarptautinę sceną — ar tai būtų amerikiečių pastangos atsikviesti pagarsėjusį Vilniaus Jaunimo teatrą, ar pabaltiečių sukurtas, anglų kalba New Yorke pastatymus rengiantis Arts Club Theatre, ar Kestutis Nako vadovaujamas „Gates of Dawn“ teatras, ar profesionalių Prancūzijos teatralų projektas Paryžiuje pastatytą pjesę apie Nijolę Sadūnaitę. Visa tai pasaulio sąmonėje garsina Lietuvos vardą, o juk tai yra mūsų išsivieškosios misijos dalis.

NAUJI LEIDINIAI

• METMENYS Nr. 53 (1987). Kūrybos ir analizės žurnalas, leidžiamas AM & M Publications dukart per metus. Redaguoja Vytautas Kavolis, Dickinson College, Carlisle, PA 17013. Administracija — Aleksas Vaškevičius, 3113 West Vina del Mar Boulevard, St. Petersburg Beach, FL 33076. Šio numerio kaina — 8 dol. Prenumerata metams — 15 dol. Numeryje spausdinami Tomo Venclovos, Raymond Filip (vertimai Živilės Bilaišytės) ir Zbigniew Herbert (vertimas Tomo Venclovos) eilėraščiai, Kosto Ostrausko pjesė „Karali(aus) juokdarys“ (Variacija J. Aisčio terno), ištraukos iš Algirdo Landsbergio pjesės „Užrašai ant karo žemėlapių“ ir Ichcho Mero apsakymas „Paskutinė vakariene“. Studijinius straipsnius iš kultūros istorijos ir literatūros sričių duoda Vytautas Kavolis — „Ankstyvoji lietuvių kultūros modernizacija“, Marija Gimbutienė — „Matristinė Europos kultūra prieš siaubingų karų laikus“, Violeta Kelertienė — „Paklusnomo pelkė ar pelkių dievas?“ (Moters paveikslas Lietuvos moterų prozoje), Alina Staknienė — „Žaismingi sugretinimai ir priešpriešos Juliano Kaupo pasakoj“. Vincas Trumpa rašo autobiografinius škiečius „Žmogus be Dievo“. „Kūrybinių pasaulių“ skyriuje prisimenami mirusieji dailininkai Algirdas Kurauskas ir Romas Viesulas (rašo Albinas Elskus) bei rašytojas Juozas Grušas (A. M. Sluckaitė-Jurašienė), recenzuojama Tomo Venclovos daktarinė disertacija Yale universitete „Nepastovūs pusiausvyra: aštuoni rusiški poetiški tekstai“ (Rimvydas Šilbajoris) ir Leono Gudaičio veikalai iš lietuvių literatūrinės spaudos istorijos (Vincas Trumpa).